

Riik kui leiutis

Leiutist eristab muust loomingust eelkõige see, et ta on otseses tähenduses kasulik ja kasutatav. Definitsiooni kohaselt on leiutis probleemide lahendamiseks loodud uudne tehniline lahendus, mis ei ole enesestmõistetav. Mil määral on riik leiutis?

Esiteks on ta kindlasti inimeste endi loodud: looduses seda kuskil ei leidu, puu otsas ta ei pesitse, põhjamudas ei reduta ega oota sadade miljonite valgusaastate kaugusel, et keegi selle enneolematult võimsa teleskoobiga avastaks. Riik on kohe kindlasti meie endi looming. Enamuse, kui mitte kõigi siin saalis viibijate jaoks ei ole riik enesestmõistetav. Me teame seda paremini ehk kui mõnede enesestmõistetavate riikide enesekindlad kodanikud.

Võib ka nõustuda, et riik on loodud probleemide lahendamiseks, vaevalt et keegi hakkab riiki looma igavusest või uudishimust, pigem ikka vajadusest.

Nii nagu kunstiteose loomiseks, on leiutamiseks vaja ideed, loovat alget, mis viiks teostatava lõpptulemuseni. Teadlased on palju uurinud loovuse allikaid ja loovust soodustavaid keskkondasid. Nagu alati, ei ole nad samal meelel. Kasvatusteadlased enamasti siiski rõhutavad, et loovust toidab usaldav ja turvaline keskkond, uute ideede väärtustamine, ning, üllatavalt, aga võib-olla siiski mitte, vahe kriitiline mõtlemine, mis hilisemas faasis aitab terad sõkaldest eraldada.

Niisiis, et luua ja leiutada, oleks meil vaja turvaala. Ideede koelmut või haudejaama, sellist mõtteruumi meie peades, kuhu igaüks on oodatud oma ainulaadse teadmiste ja kogemusepagasiga. Eeldusel, et ta jätab seal ka teiste jaoks ruumi. Need kes sellesse turvaalasse sisenevad, peaksid jätma seljataha oma isiklikud eesmärgid, lühiajalised eesmärgid ning isiklikud lühiajalised eesmärgid. Kuulama rohkem kui rääkima. Toetama ja edasi arendama ka neid ideid, mis pole tema enda omad. Selles turvaalas usaldataks üksteist niipalju, et julgetaks välja tulla ka pooltooreste ja poolsegaste ideedega kartmata kohest naeruvääristamist, mahatampimist, sildistamist, süüdistamist või lihtsalt eiramist. Ideede turvaalasse astujal peab olema kindlustunne, et ka kõige eriskummalisema mõtte väljapakkumise järel jääb tema eneseväarikus alles.

Seal tohiks astuda julgelt raamides välja ja mängida kõigi ideedega. Seal võib küsida kõiki küsimusi ja siis halvakspeanu kartmata kuulata kuidas need su veel lahtilaulmata häälega vastu kõlavad. Võib kriitilise pilguga üle vaadata kõik vanad harjumused ja eesmärgid, mis seni on enesestmõistetavad tundunud. Vaagida uuesti üle, kas meie põhiväärtused ikka veel on samad ja kas me usume nendesse. Turvaalas on aega. Aega kuulata, mõelda ja mõtestada. Kujutada erinevaid tulevikke ja viise selleni jõudmiseks. Lahendust pole vaja kohe homseks, et eura rahad ära kasutada, vaid ka saja aasta pärast.

Ideid on meil täna vähe, kolm või neli neist tekitavad ehk suure vastukaja, vastuseisu või vastuseisule vastuseisu. Meil pole vaja kolme, vaid kolmesadat ideed. Vastuseisust ei piisa. Seepärast peaks ka turvaalast väljumine olema sujuv, alalhoidlik ja säästev. Kriitika ja eneskriitika on loomulik ja tarvilik osa loomeprotsessist. Aga selleks, et kritiseerida, on kõigepealt vaja et oleks, mida kritiseerida. Ja põhjalikult ja mõnuga kritiseerida saabki ainult

juba kogukaid ja värvikaid ideid, mis iga nükke peale pikali ei kuku. Kritiseeritavale peab alles jääma eneseväarikus ja julgus uuesti üritada. Ning läbikatsutud ideede teostamiseks toetus.

Definitsiooni kohaselt on leiutis probleemide lahendamiseks loodud uudne tehniline lahendus, mis ei ole enesestmõistetav. Kas riik on tehniline lahendus? Mingil määral kindlasti ka seda, kõigi oma struktuuride, süsteemide ja seaduste kogumina, mille eesmärk on olla kodanikele olemas, lihtsalt leitav ja kergesti arusaadav. Riik, mis on elegantse joonega disainitud, mugav ja lihtne kasutada, võtab vähe ruumi ja on energiasäästlik, töökindel, veakindel ja ründekindel, kasutab sisehõõrdumise vältimiseks vähe liikuvaid osi, lihtsasti kokku- ja lahtivõetav ning saadaval ka taskuformaadis. Riik on kodanikele kasutamiseks mõeldud instrument ja see ei kahanda kuidagi, pigem suurendab ja aitab hoida, tema sümbolväärtust. Enesestmõistetavalt.

Kõne Loomeliitude aprillipleenumi XXX aastapäeva arutelupäeval "Riik kui kunstiteos"